

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΛΠΑΛΑΚΗΣ

Εντεταλμένος Ερευνητής, Κέντρο Ιστορίας
του Νεωτέρου Ελληνισμού, Ακαδημία Αθηνών

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΟΣ ΕΜΦΥΛΙΟΣ ΣΤΙΣ ΣΕΡΡΕΣ

Σάκης Π. Αραμπατζής (έρευνα-καταγραφή),
«*Εκ των ημετέρων δυνάμεων*».

*Ο εμφύλιος στις Σέρρες, 1946-1949. Ένα χρονολόγιο
φρίκης μέσα από τις εφημερίδες κατοχής,*
Εταιρεία Μελέτης και Έρευνας της Ιστορίας των Σερρών,
Σέρρες 2009, σσ. 224.

Ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος (1946-1949) υπήρξε μια από τις τραγικότερες σελίδες της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας, ασκώντας διαλυτική επίδραση όχι μόνο στην πολιτική ζωή αλλά και στον κοινωνικό ιστό του τόπου. Σκοπός του επιμελητή του παρόντος τόμου, δημοσιογράφου κ. Σάκη Αραμπατζή, είναι να εκθέσει στο φως το αφήγημα των νικητών του εμφυλίου. Σε αυτό το πλαίσιο, έχει επιλέξει να σταχυολογήσει ουσιώδη αποσπάσματα από δημοσιεύσεις σερραϊκών κι αθηναϊκών εφημερίδων που πρόσκειντο στη νικηφόρα κυβερνητική παράταξη, διανθίζοντάς τα όπου χρειάζεται με ιστορικές υποσημειώσεις καθώς και με μια σειρά από χρονολόγια εξελίξεων ανά έτος.

Το αποτέλεσμα είναι ένα μωσαϊκό στο οποίο αποτυπώνεται η εμφύλια σύγκρουση σε όλες τις επί μέρους εκφάνσεις της – στρατιωτικές, πολιτικές, κοινωνικές, τοπικές, οικογενειακές: εκφάνσεις, οι οποίες αποδεικνύονται αξεδιάλυτα συνδεδεμένες μεταξύ τους. Μία από τις πιο ζοφερές πτυχές της καταγραφής αυτής αφορά στο βίαιο ξεριζωμό εκατοντάδων χιλιάδων αμάχων από τις εστίες τους από τον Ελληνικό Εθνικό Στρατό (ΕΕΣ). Καίτοι ο κυβερνητικός τύπος χαρακτήρισε «*συμμοριόπληκτους*», ο ΕΕΣ συντόνισε τον εκτοπισμό τους από τις ορεινές και αγροτικές περιοχές της Βορείου Ελλάδος προς τις πεδιάδες και τις πόλεις με απώτερο σκοπό να εξουδετερώσει τη βάση στήριξης του ΔΣΕ στην ύπαιθρο κι έτσι να τον αποκόψει από δυνητικές πηγές ανεφοδιασμού, στρατολό-

γησης και πληροφόρησης¹.

Η παράθεση των δημοσιευμάτων σε χρονολογική σειρά, από τις αρχικές συγκρούσεις στα τέλη του 1945 έως την ολοκληρωτική συντριβή των δυνάμεων του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ το 1950, επιτρέπει την ανάγνωση του βιβλίου ως ενός ενιαίου αφηγήματος παρά την ευρύτατη ποικιλία δημοσιογραφικών φωνών που το συνθέτουν. Το συνεκτικό νήμα που ενώνει τα αποσπάσματα είναι ο μανιχαϊστικός διαχωρισμός ανάμεσα στις «ξενικές» δυνάμεις των «συμμοριτών» του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδος (ΔΣΕ) και τις «ημέτερες δυνάμεις», όπως τις χαρακτηρίζει ο επιμελητής, οι οποίες αποτελούνταν από στοιχεία «εγνωσμένων πατριωτικών αισθημάτων». Καθώς υπενθυμίζει, άλλωστε, δεν θα πρέπει να λησμονείται το γεγονός ότι η εμφύλια σύγκρουσή ήταν μετωπική και «ο ηττημένος θα τα έχανε όλα, ακόμη και τη φυσική του ύπαρξη μαζί με τη 'δική' του αλήθεια». Εξ ου και η δημοσιογραφική γλώσσα είναι «απόλυτα διαποτισμένη από προπαγανδιστικά κλισέ και έτοιμα εννοιολογικά σύνολα».

Με φόντο τις αλληπάλληλες πολεμικές συγκρούσεις μεταξύ των δύο πλευρών, η πύκνωση των ειδήσεων με επίκεντρο τον εκτοπισμό κομμουνιστών και τις δηλώσεις μετανοίας των συλληφθέντων ή παραδοθέντων ανταρτών αντικατοπτρίζει πιστά τη φθίνουσα ισχύ του ΔΣΕ, το οποίο ήδη περί τα μέσα του 1947 ευρέθη σε τροχιά ήττας. Σε αυτό το πλαίσιο, ιδιαίτερη αίσθηση προκαλούν οι τελετουργικές, σχεδόν, δηλώσεις νομιμοφροσύνης στον κυβερνητικό σκοπό και την εθνικόφρονα παράταξη από την πλευρά των συζύγων και των συγγενών των «συμμοριτών», οι οποίοι εξωθούνταν στην αποκήρυξή τους ακόμα κι αν αυτοί είχαν πεθάνει. Όπως και οι αντίστοιχες δηλώσεις προς τον δήμαρχο Σερρών πρώην κομμουνιστών φοιτητών, οι οποίοι μεταμελούμενοι αναγνώριζαν ότι «άθελά μας απέβημεν εχθροί της αγαπημένης μας μητρός Ελλάδος», αφού είχαν υποστηρίξει δυνάμεις που συμμαχούσαν με τους Βούλγαρους «με φανερό σκοπό... το σκλάβωμα της Μακεδονίας».

Όπως ορθά παρατηρεί ο συγγραφέας κ. Γιώργος Καρτέρης το

1 Για τη διαδικασία αυτή βλ. τα αναλυτικά στοιχεία που παραθέτει από τα αγγλοαμερικανικά αρχεία η Αγγελική Λαΐου, «Μετακινήσεις πληθυσμού στην ελληνική ύπαιθρο κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου» στο Lars Baerentzen, Γιάννης Ο. Ιατροίδης και Ole L. Smith (επιμ.), *Μελέτες για τον εμφύλιο πόλεμο 1945-1949* (Ολκός 1992), σσ. 67-114.

προτέρημα του βιβλίου είναι ότι καλεί τους αναγνώστες να αναζητήσουν την αλήθεια «όχι μέσα από τις λέξεις αλλά πίσω τους», παρασέροντάς τους, εν τέλει, σε μια ανάγνωση «παρασκηνιακή». Τέτοιας ακριβώς επιδέχεται η πληθώρα των δημοσιευμάτων από τις «ημέτερες δυνάμεις» τα οποία εμφάνιζαν, με μια γλώσσα «μυθοποίηση[ς]» και «υμνολογία[ς]», τους συλληφθέντες κομμουνιστές να αποκηρύσσουν την ιδεολογία τους λίγο προτού εκτελεσθούν. Σύμφωνα με ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα του *Σερραϊκού Βήματος* της 24^{ης} Αυγούστου 1947, το οποίο αναφερόταν στην εκτέλεση δύο Σερραίων «εγνωσμένων πατριωτικών αισθημάτων», η «κοινωνία των Σερρών, η οποία ησθάνθη τον θλιβερόν αντίκτυπον εκ της παρεκτροπής των, ανακουφίζεται εν μέρει εκ του γεγονότος ότι οι θανατωθέντες ανεγνώρισαν, έστω και την τελευταίαν στιγμήν την πλάνην των, απεκήρυξαν την προδοτικήν δράσιν των συμμοριτών, διεκήρυξαν την δικαίαν απόφασιν του δικαστηρίου και εξέφρασαν τον πόθον των να ταχθούν εις την εξυπηρέτησιν της προσβαλλομένης Πατρίδος». Το κατά πόσον η σερραϊκή κοινωνία και μεταξύ αυτών οι συγγενείς, φίλοι και σύντροφοι των εκτελεσθέντων ένωσαν πράγματι «ανακούφιση», τονίζει ο Καρτέρης, αποτελεί ένα από τα πολλά δύσκολα ερωτήματα που θέτει το ανά χείρας βιβλίο, το οποίο προσφέρει ένα σημαντικό πλούτο πρωτογενούς υλικού για τους μελετητές όχι μόνο της ιδεολογικής αλλά και της ανθρωπίνης διάστασης του ελληνικού εμφυλίου.